

УДК 007 : 304 : 655

СПЕЦИФІКА КУЛЬТУРИ ВИДАННЯ «ЖІНОЧОЇ» ПРОЗИ НА КНИЖКОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Т. В. Мизнікова

*Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна*

Проаналізовано сучасні тенденції культури видання прози жіночого авторства на книжковому ринку України. Аналіз здійснено на основі загального огляду книговидавничої ситуації та з урахуванням реалізації «жіночої» прози четвіркою популярних видавничих структур в Україні. Задля всебічного студіювання цього аспекту видавничого втілення творів жінок-авторів за основу було взято принципи частоти перевидання книги, популярності авторки у вітчизняному та світовому книжковому бізнесі, урахування різних типологічних «частот», дотримання встановлених часових меж, географічного різноманіття. З'ясовано, що певні видавництва пріоритезують копійку роботу над опрацюванням авторського й супроводжувального текстів. Інші видавничі підприємства обирають працю над зовнішніми характеристиками майбутнього видання як показниками успішності його подальшого функціонування. Дослідження також виявило проблему концептуальності поняття «культура видання», коли певні видавництва акцентують глибинне опрацювання внутрішніх елементів книги, а інші — зовнішні.

Ключові слова: «жіноча» проза, культура видання, видавництва, книжковий ринок.

Постановка проблеми. Попередні напрацювання у напрямі видавничого втілення творів жінок-авторів ідентифікували можливість великого вибору для кожної з ланок композиційно складного й багатокомпонентного книговидавничого процесу, а тому і різноманітний спектр літературно-художньої книжкової продукції українських та іноземних письменниць. Чимало кількісних альтернатив мають усі: і авторки, і видавці/редактори/коректори/рецензенти/критики, і користувачі. Вибудований кількісний критерій підводить до ретельного студіювання якості «жіночої» прози, оформленої та реалізованої на книжковому ринку як готовий продукт для читання-дослідження-виховання-дозвілля чи будь-яких інших духовних, практичних, науково-дослідних цілей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Академічні розробки питання культури видання різнопланово подані у напрацюваннях Н. Черниш, Т. Жалко, Л. Давидова, В. Кудлай та ін. [5, 14]. Проблематика ж рівня культури видання творів жіночого авторства фактично не актуалізується, що, власне, підсилює необхідність дослідження вказаного сегмента книжкового ринку, зокрема, в науково-експериментальному ракурсі.

Мета статті — визначити та коротко проаналізувати рівень і особливості культури видання творів жінок-авторів на сучасному книжковому ринку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на масив книг емпірична реалізація дослідження концентрувалась у межах 12 зразків, на основі яких знайдено та проаналізовано поширені сьогодні тенденції культури видання «жіночої» прози на вітчизняному книжковому ринку. Для досягнення цілі вибрано четвірку популярних видавничих структур в Україні, які сьогодні продукують «чоловічу» і «жіночу» прозу у значному тиражуванні: «Фоліо», «Наш Формат», «ВСЛ», «КСД». Серед широкого асортименту художніх книг обрано по три одиниці з кожного суб'єкта видавничої діяльності з рівноцінним охопленням сучасних українських, закордонних письменниць, а також класичних авторок різного географічного спектра.

Формування саме цієї вибірки пояснено такими принципами:

по-перше, частотою перевидання книги, що стосується здебільшого української і зарубіжної класичної літератури;

по-друге, авторитетністю, популярністю авторки в Україні чи світі. Це можуть бути бестселери; видання, про які часто говорять критики, видавці, літературознавці у сучасному медіапросторі; здобутки письменниці, перемоги, премії, неординарний стиль письма авторки тощо;

по-третє, типологічною «частотою». Об'єктивність аналізу культури видання потребує залучення як моно-, так і полівидань, антологій, збірок, збірників, з огляду на різні аспекти функціонального («жіноча» проза як об'єкт для дослідження або приємного, конструктивного, освітнього дозвілля та ін.) і читацького призначення (масовий це чи, скажімо, підготовлений користувач);

по-четверте, дотриманням встановлених часових меж: обрано літературно-художні видання жіночого авторства за період з 2010 до 2020 рр.;

по-п'яте, географічним розмаїттям. Для аналізу залучалися прозові літературно-художні проекти авторок із різних країн, наприклад із США, Великої Британії, Польщі, України.

Отже, серед асортименту художньої прози письменниць, реалізованої видавництвом «Фоліо» на книжковому ринку України, для дослідження показників культури видання акцент зроблено на «Лаовай» К. Кулик (сучасна українська проза), «Три долі» Марка Вовчка (українська класика), «Гордість і упередженість» Дж. Остен (англійська класика). У трьох зразках «жіночої» прози, абсолютно різних за типологічними, жанровими й тематичними показниками, виявився більш-менш однаковий рівень культури видання, який проявляється у таких характеристиках:

1. Редакційно-видавниче опрацювання авторського оригіналу середньої якості. Передусім справедливо акцентувати слабку концентрацію фахівців видавництва у напрямку науково-довідкового апарату видання. Особливо це стосується перевидання відомих класичних творів. Скажімо, видання «Гордість і упередженість» відомої Дж. Остен [12] не містить жодного важливого в цьому типологічно-жанровому, читацькому й функціональному випадку елемента на кшталт передмови, вступної статті, приміток, інших частин супроводжувального тексту, які значною мірою спрощували

б користування цією категорією літературно-художніх книг. На останній сторінці є лише коротенька біографія англійської письменниці.

Взірець «Три доли» Марка Вовчка [10] дещо подібний у цьому контексті, хоча й містить післямову Т. Панасенко з деталізованою біографією авторки. Будь-яких інших допоміжних структурних частин, які полегшували б користування книгою, немає.

З іншого боку, навіть якщо культура видання прози жінок-класиків не завжди відточена, варто поважно оцінювати таку практику «Фоліо». Адже видавництво належить до небагатьох «сміливців», що, як бачимо з реалій, не бояться різних редакційно-видавничих труднощів у масовому перевиданні класичних творів.

У цьому проблематичному зрізі резонно погодитися з професійною думкою Н. Черниш. За словами дослідниці, «здійснити на високому рівні редакційно-видавничу підготовку авторського оригіналу для перевидання — справа доволі складна, вона вимагає не лише часу, а й належної фахової (історичної, мовознавчої, літературознавчої) кваліфікації працівників та значних організаційно-фінансових витрат... можна лише привітати нечисельні спроби працівників інших видавництв України, наприклад... “Фоліо”..., провести ґрунтовні дослідження та на відповідному рівні підготувати до друку художній твір письменника-класика, головне тут — не лише ретельно вивчити тексти, залучити висококваліфікованих дослідників — істориків, літературознавців, а й усвідомити, що саме текстологічна та редакторська підготовка оригіналів — це наріжний камінь видань високої культури» [14, с. 31].

2. Художньо-технічне оформлення невисокої якості. Шрифти в аналізованих виданнях не завжди зручні для читання. У виданнях «Три доли», «Гордість і упередженість» взагалі немає візуального супроводу. Кожну частину твору «Лаовай» К. Кулик [8] відкриває чорно-білий ілюстративний матеріал, проте оскільки це тревелог (нотатки про мандри), цікавіше було би подати фотографії в кольорі, до того ж у розповідях авторки описуються пригоди українки в екзотичному Китаї. Ставлення читача до такого змістового формату книг може суттєво змінюватися, залежно від наявності/відсутності якісного ілюстративного супроводу. Отож у ситуації з виданням «Лаовай» К. Кулик припускаємо питання про заощадження коштів на якісний зображальний матеріал.

3. Поліграфічне втілення аналізованої «жіночої» прози частіше низької якості. «На перший погляд, пояснення просте — прагнення видавництв заощадити кошти та матеріальні ресурси... Сучасні видавці згодні економити практично на всьому, насамперед на культурі видання, аби отримати зиск» [14, с. 32]. Серед найбільш поширених причин явища у більшості вітчизняних видавництв Н. Черниш називає економічний чинник, а також недостатню підготовку редакційно-видавничих кадрів.

Дещо кращі показники мистецької якості, подекуди вищий рівень культури видання загалом спостерігаємо у прозі жіночого авторства, реалізованій київським видавництвом «Наш формат». На прикладі книжок «Несказане» С. Інґ (сучасна американська проза), «Атлант розправив плечі» Айн Ренд (американська класика ХХ ст.), «Багряна королева» В. Авеярд (сучасна американська проза) виявлено

такі особливості культури видання, як мінімальний науково-довідковий супровід, відносно якісне художньо-технічне та поліграфічне оформлення книги.

У контексті редакційно-видавничої роботи над авторським оригіналом потрібно підкреслити необхідність деяких елементів, наприклад приміток, які використовуються на сторінках роману «Несказане» [6], «Атлант розправив плечі» [2], а також додаткового титульного аркуша англійською мовою, поданого в аналізованих виданнях [1], [2], [6]. На нашу думку, ця допоміжна ланка важлива як для книгознавців, дослідників творчості тієї чи іншої авторки, так і для підготовленого читача, який, приміром, цікавиться поглибленим вивченням англійської мови. Йдеться про те, що перекладацька назва твору і назва роману мовою оригіналу часто не є строго дубльованою: все ж таки обговорюється копітка робота перекладача художньої прози.

Порівняємо для прикладу назви роману С. Інґ: художній переклад — «Несказане»; оригінальна назва книги — «Everything I never told you» («Все, про що я ніколи вам не казала»). Додатковий титульний аркуш із відомостями, поданими іноземною мовою, спрощує й пришвидшує пошуки видання в Мережі, бібліотеках із книгами, написаними рідною мовою письменниці, для досягнення відповідних читацьких цілей. Це, зі свого боку, хоч і частково, але все-таки забезпечує удосконалення ступеня культури видання, а отже, і споживання «жіночої» прози.

Не можемо сказати категорично, що ситуація з культурою видання творів письменниць у харківському «КСД» чітко тяжіє до одного полюса. Тобто є чимало видань прози жінок-авторів, які продукує це видавництво на належному рівні художньо-технічного й поліграфічного оформлення. Спершу тут варто згадати книжкову продукцію авторок-класиків. Перевидання творів Лесі Українки, Л. Мей Олкотт, Дж. Остін, Ш. Бронте, Е. Вортон, Жорж Санд «КСД» здійснює на відносно високому мистецькому рівні, використовуючи палітурки, якісний папір, читабельні й естетичні шрифти, подекуди — допоміжний ілюстративний супровід. Адже відомо, що книга, особливо літературно-художнього типологічного виду, часто виступає як культурологічний, мистецький об'єкт, для якого дуже важливою є естетико-художня довершеність. Саме зовнішня оболонка здатна формувати правильний візуальний контакт із читачем, який, скажімо, тримає книгу в руках, гортає сторінки, замислюючись, купувати чи не купувати цей книжковий продукт.

З іншого боку, якщо враховувати, що «сучасна книговидавнича концепція культури книги повинна базуватися на системному підході, котрий передбачав би широке розуміння цього поняття і включав би цілий блок питань творчого характеру: структура, зміст книги, рівень її загального і фахового редагування, повнота і правильність допоміжного апарату, логічна вмотивованість художнього оформлення з темою, читацьке призначення» [5, с. 251], то стане зрозуміло, що не всі літературно-художні видання аналізованого видавництва відповідають необхідним вимогам культури видання.

Наприклад, у трьох різних зразках «жіночої» прози — М. Етвуд «Сліпий убивця» (сучасна канадська проза), Н. Гурницька «Мелодія кави у тональності кардамону» (сучасна українська проза), збірці оповідань «Львів. Кава. Любов» (сучасна українська проза) — було знайдено спільні риси культури видання.

По-перше, належне опрацювання авторського та супровідного текстів — у зазначених літературно-художніх проєктах доречно фігурують такі додаткові й необхідні в конкретних взірцях елементи, як передмова [3], [9], подяки й примітки автора [4], [9], словник музичних термінів, перелік картин і літографій, використаних у романі [3], коментарі й відгуки митців щодо якості й актуальності цього твору [3], [4], [9]. Ці ланки науково-довідкового апарату є вартісними для ознайомлення з цікавими й значущими в контексті певного дослідження біографічними, іншими відомостями, які висвітлюють процеси пошуку, написання, причини створення літературно-художнього твору.

По-друге, середня, подекуди низька якість художньо-технічного й поліграфічного втілення. Якщо, наприклад, згадувані видання класичних письменниць відзначаються високим рівнем мистецького, художнього виконання, то вище аналізовані три літературно-художні видання «КСД» не можуть «похизуватися» дуже якісними візуальними показниками.

По-третє, як на сайті «КСД», так і в його спеціалізованих книжкових магазинах спостерігається практична з погляду читацького та функціонального призначення типологічна риса, коли художню прозу різного тематичного, жанрового напрямів розташовують у відповідних секціях. У зрізі аналізу культури видання «жіночої» прози цей підхід до пошуку й користування книжковими продуктами зараховуємо до продуманого та оптимізованого під конкретні запити користувачів різного рівня.

З огляду на широкий асортимент літературно-художніх видань жіночого авторства львівське «ВСЛ» хоч і не завжди, але регулярніше, ніж інші видавничі структури, пропонує читачам будь-якої категорії якісну в багатьох аспектах культури видання «жіночу» прозу. Такий висновок зроблено після загального і деталізованого аналізу конкретних видань, представлених сьогодні «Видавництвом Старого Лева» на книжковому ринку України.

Для визначення рівня культури видання до уваги бралися такі книги, як «Модерністки. Антологія польської жіночої прози міжвоєнного періоду» (польська проза ХХ ст.), «Тіні» М. Крижанівської (сучасна українська проза), «Під скляним ковпаком» С. Плат (американська проза ХХ ст.).

Зокрема, у книзі «Модерністки. Антологія польської жіночої прози міжвоєнного періоду» [11] взірцево подано всі життєво необхідні для такого виду літератури компоненти. Науково-масове літературно-художнє видання займає правильну типологічну «нішу» і, впевнені, може задовольнити читацькі запити користувачів будь-якого рівня, яким виявиться цікавим, актуальним, інформативним цей книжково-мистецький продукт. На сторінках видання у логічній послідовності зринають такі ланки науково-довідкового апарату, як вступна стаття Г. Борковської, бібліографія, іменний покажчик, примітки упорядниць. Тож антологія є ефективним джерелом для студіювання творчості польських письменниць, ретельного дослідження розвитку жіночої польської літератури вказаного періоду чи навіть певних історичних реалій Польщі тієї доби. Натомість для підготовленого масового читача збірка прози непересічних польських авторок може стати приємним відкриттям у сфері короткої художньої прози, рівномірно наповненої захопливою сюжетною

канвою, нестандартними образами, поворотами подій, роздумами про колізії. Уваги також заслуговує професіоналізм перекладачів, які вдало адаптували польський текст під українськомовний формат зручного, доречніше сказати — комфортного читання в контексті милозвучності й адекватності сприйняття.

Цікаво, що антологія належить до тих небагатьох зразків із високим рівнем культури видання «жіночої» прози, тому що, крім досягнутого професіоналізму у роботі над авторськими оригіналами й супроводжувальним текстом, видання ще й відзначається хорошою якістю художньо-технічного та поліграфічного виконання.

Менше акцентів в організації супроводжувальних текстових одиниць, але на такому самому високому мистецькому рівні втілені видавництвом «ВСЛ» авторські оригінали М. Крижанівської «Тіні» та С. Плат «Під скляним ковпаком», яка відзначається глибинною художньо-технічною реалізацією. Видання «Під скляним ковпаком» [13] характеризується ексклюзивним зображувальним оформленням. З першого погляду книга візуально сприймається як унікальний книжково-мистецький взірець, який відразу хочеться взяти до рук, перегорнути сторінки, отримати естетичне задоволення від ілюстративного супроводу, приємного для зору шрифтового ансамблю, якості паперу. Хоча, з огляду на нетривіальну історію життя С. Плат, її особливу прозову та поетичну творчість, виданню, на наш погляд, суттєво не вистачає біографії авторки, вступної статті чи інших допоміжних, але дуже вагомих роз'яснювальних елементів, які підкріпили би змістове наповнення видання й допомогли б поглибити знання про непересічну американську мисткиню.

Висновки. Багатоаспектне студіювання засвідчило різні шляхи реалізації культури видання «жіночої» прози, коли з певних причин (видавнича політика, заощадження часових, фінансових, людських та інших ресурсів) деякі видавництва в епіцентр успішного функціонування своєї діяльності ставлять копійку роботу над опрацюванням авторського й супроводжувального текстів. Утім, інакші видавничі підприємства пріоритетною обирають працю над зовнішніми показниками майбутнього видання, посилюючи ресурсну концентрацію у напрямках художньо-технічного й поліграфічного виконання.

Отже, внаслідок дослідження ідентифіковано проблему концептуальності поняття «культура видання» у контексті реалізації прози жіночого авторства. Що важливіше для успішного функціонування творів жінок-авторів на книжковому ринку: якісна з усіх поглядів «зовнішність» видання чи його наповнення? Поставлене питання торкається різних книговидавничих аспектів, а тому потребує детальнішого з'ясування, яке планується в наступних наукових розвідках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авеярд В. Багряна королева / пер. з англ. Я. Стріха. Київ : Наш Формат, 2017. 328 с.
2. Айн Ренд. Атлант розправив плечі. Частина перша. Несуперечність / пер. з англ. А. Перверзева, В. Стах. Київ : Наш Формат, 2017. 392 с.
3. Гурницька Н. Мелодія кави у тональності кардамону : роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. 400 с.

4. Етвуд М. Сліпий убивця : роман / пер. з англ. О. Оксеніч. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 512 с.
5. Жалко Т. Культура української книги: сучасна книговидавнича концепція. Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. 2009. № 17. С. 242–252.
6. Інґ С. Несказане / пер. з англ. А. Дудченко. Київ : Наш Формат, 2016. 248 с.
7. Крижанівська М. Тіні : роман. Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. 400 с.
8. Кулик К. Лаовай. Харків : Фоліо, 2017. 188 с.
9. Львів. Кава. Любов : збірка. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 272 с.
10. Марко Вовчок. Три доли: повісті, оповідання, казки. Харків : Фоліо, 2012. 409 с.
11. Модерністки. Антологія польської жіночої прози міжвоєнного періоду. Львів : Видавництво Старого Лева, 2018. 536 с.
12. Остен Дж. Гордість і упередженість : роман / пер. з англ. В. К. Горбатька. Харків : Фоліо, 2018. 350 с.
13. Плат С. Під скляним ковпаком : роман / пер. з англ. О. Любарської. Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. 360 с.
14. Черниш Н. На шляху до культури сучасної української книги: теоретичні проблеми та видавничі реалії. Поліграфія і видавнича справа. 2006. № 43. С. 27–35.

REFERENCES

1. Aveiard, V. (2017). Bahriana koroleva / per. z anh. Ya. Strikha. Kyiv : Nash Format (in Ukrainian).
2. Ain, Rend. (2017). Atlant rozpravyyv plechi. Chastyna persha. Nesuperechnist / per. z anh. A. Pereverzieva, V. Stakh. Kyiv : Nash Format (in Ukrainian).
3. Hurnytska, N. (2013). Melodiia kavy u tonalnosti kardamonu. Kharkiv : Knyzhkovyi Klub «Klub Simeinoho Dozvillia» (in Ukrainian).
4. Etvud, M. (2018). Slipyi ubyvtisia. / per. z anh. O. Oksenyh. Kharkiv : Knyzhkovyi Klub «Klub Simeinoho Dozvillia» (in Ukrainian).
5. Zhalko, T. (2009). Kultura ukraïnskoi knyhy: suchasna knyhovydavnycha kontseptsiia: Humanitarna osvita u tekhnichnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh, 17, 242–252 (in Ukrainian).
6. Inh, S. (2016). Neskazane / per. z anh. A. Dudchenko. Kyiv : Nash Format (in Ukrainian).
7. Kryzhanivska, M. (2019). Tini. Lviv : Vydavnytstvo Staroho Leva (in Ukrainian).
8. Kulyk, K. (2017). Laovai. Kharkiv : Folio (in Ukrainian).
9. Lviv. Kava. Liubov. Kharkiv : Knyzhkovyi Klub «Klub Simeinoho Dozvillia», 2015 (in Ukrainian).
10. Marko, Vovchok. (2012). Try doli: povisti, opovidannia, kazky. Kharkiv : Folio (in Ukrainian).
11. Modernistky. Antolohiia polskoi zhinochoi prozy mizhvoïennoho periodu. Lviv : Vydavnytstvo Staroho Leva, 2018 (in Ukrainian).
12. Osten, Dzh. (2018). Hordist i uperedzhenist / per. z anh. V. K. Horbatka. Kharkiv : Folio (in Ukrainian).
13. Plat, S. (2017). Pid sklianyim kovpakom / per. z anh. O. Liubarskoi. Lviv : Vydavnytstvo Staroho Leva (in Ukrainian).

14. Chernysh, N. (2006). Na shliakhu do kultury suchasnoi ukrainskoi knyhy: teoretychni problemy ta vydavnychi realii: Polihrafiia i vydavnycha sprava, 43, 27–35 (in Ukrainian).

doi: 10.32403/0554-4866-2020-1-79-142-149

SPECIFICITY OF THE PUBLICATION CULTURE OF WOMEN'S PROSE IN THE UKRAINIAN BOOK MARKET

T. V. Myznikova

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
mettet23@gmail.com*

The article analyzes contemporary trends in the culture of publication of women's prose in the Ukrainian book market. The analysis is based on a general overview of the book publishing situation and with consideration of the implementation of «women's» prose by four popular publishing companies in Ukraine.

In order to comprehensive study this aspect of publishing realization of women's prose, such principles have been considered as the frequency of the book's reprinting, the author's popularity in the domestic and world book business, emphasis on various typological «frequency», adherence to the established timeframes, geographical diversity.

The multidimensional study of these issues have shown different ways of realizing the culture of publishing «women's» prose. The first way is when for some reasons, for example, publishing policy, savings of time, financial, human and other resources, some publishing houses put the elaboration of copyright and accompanying texts at the epicenter of the successful functioning of their work. The second way is when publishing companies choose to prioritize the work on external indicators of a future publication, increasing resource concentration in the areas of artistic, technical and printing performance. The study also grounds the problem of conceptualization of the concept of «culture of publication», when some publishers focus on the in-depth working out of the internal elements of the book and others – on the external. However, what is more important for the successful functioning of the women's prose in the book market: the cover of the publication or its high-quality content in every sense? This issue touches upon various book publishing aspects and therefore needs more clarification, which is planned in our next scientific explorations.

Keywords: «women's» prose, culture of publishing, publishing houses, book market.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2020.

Received 06.05.2020.